VII. Concluzii și perspective

Etapizarea istoriei *Psaltirii* nu se suprapune cu cele făcute îndeobște pentru *Biblia* românească. De pildă, Florescu vorbea de trei etape ale traducerii: prima, de „edificare" a textului, a doua, „a *Bibliei* de la Bucureşti şi a moştenirii acesteia" – perioadă dominată de ediția 1795, reeditată până la 1914 – și a treia, „a edițiilor critice", prefigurată de traducerile „britanice". Pe de altă parte, Bartolomeu Anania (2001: 17) distingea „ruptura" de la 1936, *Biblia* 1914 fiind „ultima ediție din marea filiație".

În privința *Psaltirii* ortodoxe, remarcăm o ediție de linie care se lansează în 1710 și, cu mici retușuri în 1725, parcurge aproape neschimbată toată perioada de până la 1957, când e păstrată în continuare, intactă în esență, dar cu o actualizare lingvistică, la pachet cu o serie de corecturi şi grefe inspirate dintr-o tradiţie concurentă, bazată pe un original ebraic, dintre care multe nu îmbunătățesc textul, ci mai degrabă îl deformează.

Înainte de longevivul text al lui Antim Ivireanul, corpusul *Psaltirii* s-a clădit treptat, începând de la primele traduceri anonime – unele sub formă bilingvă (poate pentru a se putea citi catismele, după preferințe, în biserici şi mai ales în slujbele mânăstirești – așa cum, în slujbele de mir, nota Dimitrie Cantemir, primele rostite în limba poporului erau porțiunile citite: *Evanghelia* și *Apostolul*[458]), preluând soluții

[458] Cantemir 1973: 285.

BDD-B837-08 © 2017 Mediaprint
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:27 UTC)

din diverse versiuni (toate fiind oarecum apropiate, în secolul XVI și XVII).

La începutul secolului XX, edițiile Gala Galaction/ Vasile Radu și Nicodim Munteanu au pus în circulaţie versiuni noi, cu care căutau să înlocuiască textul de la 1914, însă plecând de la un program traductologic aproximativ, motiv pentru care nu au fost receptate de publicul țintă. Cele mai noi – propuse de Bartolomeu Anania și New Europe College –, sunt și ele tot încercări separate de curentul principal al tradiției biblice românești, reușind doar să ofere unele soluții și lămuriri pentru cititorii individuali interesați de studiul textului, dar cu un ecou limitat în masa credincioșilor.

În privința raporturilor interconfesionale, *Psaltirea* a fost de-a lungul timpului un element de apropiere. Tratând chestiunea homerică a începuturilor, am rămas, până la dovezi contrare, la ipoteza cea mai firească: nu era nevoie de un străin sau de o influenţă a altei confesiuni pentru a răspunde nevoii de a transpune în limba proprie textul slavon cel mai des utilizat în cult. Această inițiativă va fi fost apoi susținută ferm, chiar mai mult decât de ierarhia ortodoxă, de cultele protestante – dovadă simbolul de credință cu *Filioque* atașat copiei *Psaltirii* Scheiene, mediul mixt în care a lucrat Coresi, finanțarea calvină pentru *Psaltirea* de la Bălgrad etc. Elemente din aceste ediții, precum şi din cea dosofteiană, adaptată după *Vulgata*, și din *Biblia* de la București, bazată pe o Septuaginta tipărită în Occident, au intrat în *Psaltirea* de linie ortodoxă, instituită de Antim Ivireanul și Damaschin Dascălul. Aceasta a fost preluată ca atare de unitul Samuil Micu, apoi, de la el, de *Biblia* tipărită de Societatea Biblică Britanică – Agenția Rusă, și ulterior, de Filotei și Șaguna, și de *Biblia* Sinodală din 1914. Societatea Biblică Britanică a scos apoi mai multe ediții proprii, după un text care nu e considerat de autoritate de către Biserica Ortodoxă, însă, în multe cazuri, a beneficiat de colaborarea unor traducători ortodocşi – mireni sau chiar ie-

BDD-B837-08 © 2017 Mediaprint
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:27 UTC)

rarhi. Această filieră ar fi putut fi chiar mai influentă dacă Dumitru Cornilescu, şi el cleric ortodox la un moment dat, nu ar fi otrăvit prin versiunea sa relațiile dintre culte. Acestea au continuat însă, ca şi influenţele reciproce fireşti, inclusiv prin tipărirea şi circulația ediţiilor următoare sub regimul comunist, cu rezultate lăudabile.

Cu toate acestea, în acest moment, ideea unei versiuni destinate lecturii acceptabile pentru toate cultele este dificil de realizat, în primul rând din cauza reperelor spirituale diferite, care girează la rândul lor surse divergente pentru traducere. Pe această temă însă, discuțiile bazate onest pe surse şi intenții declarate pot fi, dacă nu o punte de dialog interconfesional, măcar un mijloc de sporire a cunoştinţelor în domeniul filologiei biblice. Traducerea Cornilescu, difuzată în continuare în România în tiraje nerezonabile, poate avea o utilitate şi pentru ne-protestanți, în scop de studiu, de către specialişti. În linii mari, traducătorul Cornilescu se încadrează în făgaşul unei tradiții mai veche britanice, chiar dacă una care considera legitim prozelitismul antiortodox. Punând între parantezele contextuale tuşele lui polemice confesionale, versiunea lui poate fi considerată o mărturie, fie şi indirectă, pentru textul ebraic şi receptarea lui occidentală.

Această întreprindere nu şi-a propus şi nu putea să fie exhaustivă. Din motivele unei cuprinderi rezonabile, dar şi ţinând seama de relevanța mai scăzută pentru înțelegerea versiunii sinodale actuale a *Psalmilor,* am lăsat deoparte, de pildă, *Psaltiri* şi parafraze calvine traduse din maghiară, alte parafraze ulterioare, manuscrise nepublicate în epocă (precum *Psaltirea* Ciobanu şi altele), *Biblia Vulgata* blăjeană, alte traduceri realizate, mai ales în spațiul catolic, din ebraică, sau încercări mai noi, precum versiunea publicată în coloana a 5-a din ediția *Monumenta*, edițiile protestante de după Cornilescu (GBV, NTR şi cea realizată din englezește, „Fidela") şi, desi-

BDD-B837-08 © 2017 Mediaprint
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:27 UTC)

gur, diverse tălmăciri ale unor psalmi izolați. De asemenea, ne-am ocupat doar în treacăt de ediţiile britanice anterioare lui Cornilescu, iar de traducerea notabilă, prin onestitatea programului filo-ebraic, a Calomirei de Cimara, abia am amintit. Fiecare din acestea ar fi meritat atenţie, în cadrul unei istorii mai extinse a *Psaltirii* românești. De asemenea, fiecare capitol din cele incluse în lucrare putea fi o temă de cercetare în sine, pe un spațiu la fel de vast, cu mai multă acuratețe.

În fine, studiul aprofundat al modificărilor aduse *Psaltirii* de linie de către recenzia din 1957 (şi neajunsurile acesteia) ar merita un studiu de cel puţin aceeași întindere, pentru care cel de față să constituie doar un argument.

În plus, există şi multe alte direcţii de cercetare pe care această lucrare le întredeschide, dintre care enumerăm câteva.

Ar mai fi rămas de aprofundat, pe viitor, problema raporturilor dintre Antim şi Damaschin, precum şi dintre cărţile târgovişteneşi celelalte tipărituri din timpul lui Antim şi perioada imediat următoare, şi, pe de altă parte, relaţia lor cu manuscrisele care circulau în epocă, inclusiv ale lui Filothei Sfetagoreţul. De asemenea, ar putea fi relevantă o cercetare mai amănunţită a răspândirii cărţilor târgovişteneşi râmnicene în ţară, pe baza studiului prezenţei lor în fondurile de carte românească veche ale bibliotecile locale.

În privința *Bibliei* buzoiene (1854-1856), ar fi de studiat, cum am amintitm şi raporturile dintre versiunea publicată de episcopul Filotei și traducerile apropiatului său, Dionisie Romano.

Întrucât traducătorii noştri se bazează deseori, până acum, pe presupusa obiectivitate ştiinţifică a ediţiilor critice apusene ale Septuagintei, ar fi cazul ca înainte de o confruntare a *Bibliei* românești cu versiunea greacă, să fie alcătuită şi o ediţie critică ortodoxă a Septuagintei, adică bazată pe versiunile relevante pentru tradiţia răsăriteană.

BDD-B837-08 © 2017 Mediaprint
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:27 UTC)

În studiul textual, ar trebui luate mai mult în calcul, și în spațiul nostru, edițiile în limba siriacă (aramaică) și, de ce nu, alte variante, în coptă, etiopiană, armeană etc., așa cum se procedează de multă vreme în filologia biblică protestantă și occidentală în general. Aprofundarea acestor direcții de studiu aduce un plus de cunoaștere a textului, chiar dacă acele versiuni nu sunt încărcate cu aceeași autoritate ca Septuaginta.

În fine, considerăm că ediţiile din 1957 şi 1914 se cuvin luate ca bază pentru o viitoare nouă versiune sinodală. Aceasta – credem că s-a desprins din lucrarea noastră – nu va trebui să fie o traducere nouă, ci o revizuire în conformitate cu sursele, şi nici să producă o înnoire de limbaj, având în vedere tradiţia şi rolul special al acestei cărţi în spaţiul ortodox românesc.

BDD-B837-08 © 2017 Mediaprint
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:27 UTC)